

УДК 336.76

О. В. Озерчук,
к. е. н., старший викладач кафедри банківської справи,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3827-080X>
К. В. Клименко,
к. е. н., завідувач відділу бюджетної системи,
НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8295-1333>

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.9.77

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

О. Ozerchuk,
PhD in Economics, Senior Lecturer of the Department of Banking,
State University of Trade and Economics
K. Klymenko,
PhD in Economics, Head of the Department of Budget System,
State Educational Scientific Institution "Academy of Financial Management"

PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING OF NON-BANKING FINANCIAL AND CREDIT INSTITUTIONS OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW

Стаття присвячена актуальним питанням функціонування небанківських фінансово-кредитних установ України в умовах дії воєнного стану та їх післявоєнного відновлення. Акцентовано увагу на нових пруденційних вимогах та нормативах діяльності НБФКУ. Розкрито наглядові підходи для забезпечення стійкості, прозорості, а також захисту прав споживачів РНБФП. Авторами розглянуто деякі статистичні дані НБФКУ в Україні, що є доступними для вільного користування та представленні в офіційних звітах НБУ з урахуванням відкритості даних в умовах воєнного стану в Україні. Для підтримки розбудови небанківського сектору запропоновано розробити проект Програми розвитку ринку небанківських фінансових послуг України на середньострокову перспективу, яка має бути стратегічно вивіреною, ґрунтуватися на цілісній, інтегративній моделі системи принципів правової держави й галузевих правових засадах, із відповідними затвердженими фінансовими індикаторами. Проект Програми має передбачати зростання ролі ринку небанківських фінансових послуг у процесах перерозподілу фінансових ресурсів, їх акумулювання для розв'язання пріоритетних державних завдань, збільшення інвестиційних можливостей учасників цього ринку; створення цілісної й ефективної системи РНБФП; стійке підвищення його капіталізації й розширення практики залучення інвестицій із використанням інструментів цього ринку; гармонізацію законодавства України, що регулює діяльність НБФКУ, з директивами ЄС; тощо.

The article is devoted to topical issues of the functioning of non-banking financial and credit institutions of Ukraine (NBFCI) in the conditions of martial law and their post-war recovery. Attention is focused on new prudential requirements and standards of NBFCI activity. In particular, these are: (1) capital standards: the minimum amount of own capital (H1) and the sufficiency (adequacy) of regulatory capital (H2); (2) credit risk standards: maximum amount of credit risk per person (user, group of related users) (H3) and maximum amount of credit risk for all persons (users) (H4); (3) standard of short-term liquidity (H5). Supervisory approaches to ensure stability, transparency, as well as protection of consumer rights of non-banking financial services market (NBFSM) are revealed.

The authors analyzed the statistical data of the NBFCI in Ukraine, available for free use and presented in the official reports of the NBU, taking into account the openness of the data under the conditions of martial law in Ukraine. According to the results of the study, it was found that the development of a fully functioning segment of non-banking financial and credit services on the financial market is an extremely responsible task that Ukraine currently faces in the context of its global and European integration aspirations. In view of this, determining the direction of stabilization and recovery of the domestic financial market in the context of reforming the economy in the conditions of martial law and post-war recovery belongs to the national tasks for the medium term. In order to prevent the emergence of crisis

situations in the future, it is necessary to reform this market by developing it based on the study and implementation of European experience and updating the national legislative framework. To support the development of the non-banking sector, it is proposed to develop a draft Program for the development of the market of non-banking financial services of Ukraine for the medium-term perspective, which should be strategically calibrated, based on a holistic, integrative model of the system of principles of the rule of law and sectoral legal frameworks, with appropriate approved financial indicators.

The draft Program should provide for the growth of the role of the market of non-banking financial services in the processes of redistribution of financial resources, their accumulation for the solution of state priority tasks, the increase of investment opportunities of the participants of this market; creation of a complete and effective NBFSM system; steady increase of its capitalization and expansion of the practice of attracting investments using the tools of this market; harmonization of the legislation of Ukraine, which regulates the activity of NBFCI, with EU directives; etc.

Ключові слова: державне регулювання, ринок небанківських фінансових послуг (РНБФП), реформування, небанківські фінансово-кредитні установи (НБФКУ), нормативи діяльності НБФКУ, воєнний стан.

Key words: state regulation, non-banking financial services market (NBFSM), reforming, non-banking financial and credit institutions (NBFCI), norms of activity of the NBFCI, martial law.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У світовій фінансовій системі ринок небанківських фінансових послуг є одним із найефективніших механізмів залучення, розподілу й перерозподілу фінансових ресурсів, і його значення в сучасних умовах зростає. Перспективи розвитку учасників даного ринку залежать від ефективності державної регуляторної політики, функціональності нормативно-правових актів, спрямованих на створення дієвого механізму державного регулювання та нагляду, забезпечення конкуренції на фінансовому ринку, запобігання діяльності недобросовісних компаній, координуваності із сучасними процесами реформування економіки.

Розбудова повноцінної функціонуючої сегменту небанківських фінансово-кредитних послуг на фінансовому ринку є вкрай відповідальним завданням, яке наразі стоїть перед Україною у світлі її інтеграції в європейську і світову економічну спільноту. З огляду на це, визначення напрямів стабілізації й оздоровлення вітчизняного фінансового ринку в контексті проведення реформування економіки в умовах дії воєнного стану та постійного відновлення належить до загальнодержавних завдань на середньострокову перспективу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Небанківські фінансово-кредитні установи є об'єктом досліджень багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, які зробили вагомий внесок у дослідження окресленої проблематики. Зокрема, фундаментальні положення ефективного розвитку ринку парабанків як складової фінансового ринку в розрізі функціонування національної фінансової системи виклали у своїх працях Р.Й. Бачо, Ю.М. Гриневич, О.М. Іваницька, О.В. Клименко, Ж.В. Прокопенко, Б.І. Пшик, Г.М. Терещенко, Т.І. Тесленко та ін. [1—8].

Втім дана проблематика потребує подальшого дослідження з урахуванням викликів і загроз, що виникають в сучасних реаліях щодо застосування програм підтримки формування та розвитку небанківських фінансово-кредитних установ в умовах воєнного стану в Україні.

МЕТА СТАТТІ

Мета дослідження полягає у визначенні проблемних аспектів функціонування небанківських фінансово-кредитних установ України, проведенні оцінки їх поточного стану й нормативно-правового регулювання, а також

обґрунтуванні стратегічних напрямів щодо подальшого розвитку в умовах дії воєнного стану та післявоєнного відновлення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В Україні Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 "Про введення воєнного стану в Україні", затвердженого Законом України № 2102-IX від 24 лютого 2022 року "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" введено воєнний стан [9].

Тож розпочнемо це дослідження з: (1) розгляду нормативно-правового базису, що є основною платформою будь-якого предмету дослідження та був відповідно змінений до вимог дії воєнного стану в Україні; (2) виокремлення певних кількісних оцінок діяльності НБФКУ та (3) встановлення параметрів функціонування учасників ринку в межах законодавчого поля України.

Очевидно, що в даних умовах, вітчизняні учасники РНБФП потребують дієвих реанімаційних заходів, а отже, чималої державної підтримки. Вкрай важливо внести відповідні зміни до нормативно-правових актів, конкретизувавши завдання та цілі. Такі кроки вимагають комплексного бачення перспектив законодавчої підтримки національних реформ і утворюють систему антикризових заходів, покликану втілити в державне управління фінансовим сектором загалом та ринком небанківських фінансових установ зокрема засади стратегічного управління, які мають превентивний характер.

Для уникнення незаконного використання агресором відкритої інформації про учасників ринку небанківських фінансових послуг України та з метою посилення безпеки, НБУ обмежив доступ до неї під час дії воєнного стану. Так, регулятор обмежив відкритий доступ користувачів до даних з окремих реєстрів та переліків. Зокрема, Державного реєстру фінансових установ, реєстру колекторських компаній, Державного реєстру страхових та перестрахових брокерів, переліку небанківських фінансових груп тощо.

Крім того, було припинено доступ до Комплексної інформаційної системи НБУ (КІС НБУ). Доступ до цієї системи надаватиметься тільки авторизованим у КІС НБУ надавачам фінансових послуг. Упродовж дії воєнного стану інформація про структуру власності надавачів фінансових послуг та колекторських компаній не буде розміщуватися на сторінках офіційного Інтернет-представництва НБУ [10].

Таблиця 1. Динаміка активів небанківських фінансових установ та їхніх кількісних показників за період 31.12.2019—31.03.2022 рр.

	31.12.2019	31.12.2020	31.03.2021	30.06.2021	30.09.2021	31.12.2021	31.03.2022
Кількість надавачів фінансових послуг							
Банки	75	73	73	73	71	71	69
Страховики	233	210	208	181	169	155	145
Фінансові компанії	986	960	964	958	971	922	894
ЮО-лізингодавці	157	146	144	138	137	137	110
Кредитні спілки	337	322	316	308	289	278	205
Ломбарди	324	302	292	287	283	261	197
Структура активів фінансового сектору, млрд грн							
Банки	1 493	1 823	1 836	1 892	1 932	2 054	1 970
Страховики	64	65	64	65	66	65	64
Кредитні спілки (п. ш.)	3	2	2	2	2	2	2
Фінансові компанії	162	188	167	180	191	209	196
Ломбарди (п. ш.)	4	4	4	4	4	4	3

Джерело: складено на основі [12].

НБУ на час дії воєнного стану врегулював діяльність учасників ринку небанківських фінансових послуг, небанківських фінансових груп, платіжного ринку, колекторських компаній та юридичних осіб, які отримали ліцензію на надання банкам послуг з інкасації. Для окремих учасників ринку встановлюється ряд додаткових послаблень. До страховиків не застосовуватимуться заходи впливу за порушення обов'язкових критеріїв і нормативів достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика. До кредитних спілок не застосовуватимуться заходи впливу за порушення обов'язкових фінансових нормативів та вимог, що обмежують ризики за операціями з фінансовими активами кредитних спілок.

Також Регулятор не застосовуватиме заходи впливу за порушення строків проведення чергових загальних зборів членів кредитної спілки за підсумками 2021 року. До фінансових компаній-гарантів не застосовуватимуться заходи впливу за порушення вимог щодо достатності регулятивного капіталу, складання та подання консолідованої та субконсолідованої звітності та інформації [11].

Далі в межах дослідження розглянемо деякі статистичні дані НБФКУ в Україні, що є доступними для вільного користування та представленні в офіційних звітах НБУ з урахуванням відкритості даних в умовах воєнного стану в Україні.

Повномасштабна війна Росії проти України виявила неготовність низки надавачів небанківських фінансових послуг до сильних шоків. Через реалізацію операційних ризиків значна кількість учасників ринку вимушено призупинила або скоротила свою діяльність. Крім того, суттєво знизився попит на основні фінансові послуги. У I кварталі 2022 р. скоротилися надходження страхових премій за ризиковими видами страхування порівняно з тогорічними показниками. Водночас знизилися страхові виплати та адміністративні витрати ризикових страховиків, що дало змогу утримати показники операційної ефективності та підвищити прибутковості. Страховики життя зберегли торішні обсяги страхових премій та прибутковості. Діяльність кредитних спілок надалі скорочувалася: обсяги активів та кредитування знижувалися. Разом з тим, кредитні спілки завершили I квартал 2022 р. із незначним прибутком завдяки зменшенню адміністративних витрат, зростанню операційного доходу та помірним відрахуванням у резерви. Обсяг кредитування фінансовими компаніями та ломбардами в I кварталі 2022 р. також суттєво скоротився, що позначилося на їхніх фінансових результатах — обидва сегменти зафіксували чистий збиток. Із

початку повномасштабного вторгнення активність діючих на ринку фінансових установ помітно послабилася. Відтоді також не зареєстровано жодної нової установи, хоча до початку війни на ринку з'явилися 25 установ, серед яких: по одному ломбарду, страховику та кредитній спілці, два лізингодавці та 20 фінансових компаній. Натомість за I квартал 2022 р. кількість установ у Реєстрі зменшилась одразу на 175, більшість вилучено в безрезні. Ці установи вже не мали діючих ліцензій та переважно були зареєстровані на території ОРДЛО та Криму.

Для поступового відновлення активності учасників небанківського фінансового сектору їм необхідно налагодити діяльність та канали надання фінансових послуг в умовах війни. Значну увагу при цьому варто приділяти забезпеченню фізичної безпеки роботи установ, клієнтів та кібербезпеці. Усім небанківським фінансовим установам потрібно посилити свою здатність надавати послуги онлайн із забезпеченням цілодобової максимальної повної клієнтської підтримки.

Із розгортанням кризи, крім операційних, посилюються кредитні ризики та ризики ліквідності, а для страховиків — також і андеррайтингові ризики. Установам-кредиторам варто належно відображати якість кредитного портфеля, своєчасно проводити реструктуризації для позичальників, що зазнали негативного впливу війни. Проте такі реструктуризації не мають приховувати неспроможність позичальника обслуговувати борг. Страховикам варто актуалізувати оцінки ризиків, за потреби переглянути тарифи, оцінки резервів та планові показники діяльності [12].

З урахуванням скорочення обсягу майже всіх основних операцій та відповідно доходів, надавачам небанківських фінансових послуг доцільно оптимізувати витрати діяльності, перш за все — адміністративні. Водночас вони повинні надалі виконувати власні зобов'язання перед клієнтами — це запорука збереження довіри до фінансового ринку. НБУ поступово відновлюватиме тимчасово призупинені регуляторні вимоги та повернеться до застосування наглядових інструментів для забезпечення належного нагляду за НБФКУ в умовах дії воєнного стану [12].

Варто підкреслити, що наразі вкрай важливим є концептуальне бачення більшості напрямів і шляхів регулювання. Так, НБУ у зв'язку з воєнним станом продовжує знижувати регуляторне навантаження на кредитні спілки та удосконалювати нормативно-правову базу для ринків небанківських фінансових послуг. Зокрема, кредитним спілкам дозволено визначати рівень прострочення договорів кредиту відповідно до нових умов кредитного договору, пов'язаних із реструктуризацією зобов'язань за таким договором. Крім того, кредитним спілкам продовжено максимально строк (до 18 місяців) дії плану відновлення фінансової стабільності, а також знято обмеження на пролонгацію кредитних договорів, укладених із пов'язаними особами кредитної спілки.

Також НБУ може з власної ініціативи продовжувати строк виконання рішень про застосування заходів впливу, термін виконання яких припадає (припав) на період воєнного стану в Україні на 30 календарних днів із дня його припинення або скасування, щодо всіх учасників ринку небанківських фінансових послуг. Ці та інші зміни передбачені постановою Правління НБУ від 10 травня 2022 року № 97 "Про внесення зміни до постанови Правління НБУ від 06 березня 2022 року № 39" [13].

Регулятор заборонив громадянам Росії, а також особам, що постійно проживають у Росії, та російським компаніям, які є власниками істотної участі (від 10%) у страхових, лізингових, фінансових, факторингових компаніях та інших надавачах небанківських фінансових послуг, прямо чи опосередковано користуватися правом голосу та брати участь в управлінні компанією до скасування чи припинення воєнного стану в Україні. Надавачі фінансових послуг, у яких власниками істотної участі є громадяни РФ чи компанії, зареєстровані в РФ, можуть звернутися до НБУ для призначення довіреної особи, якій можна передати право їх голосу. Для цього необхідно подати пропозиції щодо не менше двох кандидатур, а також документи для ідентифікації таких фізичних осіб та оцінки їх ділової репутації. Довіреніми особами не зможуть бути громадяни РФ та особи, що мають постійне місце проживання в РФ.

Для підтримання учасників РНБФП було перенесено строки приведення у відповідність їх діяльності до вимог Положення про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг, затвердженого постановою Правління НБУ від 24 грудня 2021 року № 153. Строк перенесення — шість місяців із дня припинення чи скасування воєнного стану в Україні. Такі зміни затверджені постановою Правління НБУ від 4 травня 2022 року № 93 "Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 грудня 2021 року № 153 та врегулювання деяких питань у діяльності надавачів фінансових послуг" [14].

Сьогодні більшість НБФКУ відновили свою роботу. Надання інформації та подання документів регулятору — важлива передумова нормального функціонування парабанків, незважаючи на війну, що триває в Україні. Адже з 3 березня 2022 р. НБФКУ були звільнені від обов'язку надавати НБУ зазначену вище інформацію та подавати документи. Тому з 15 серпня 2022 р. встановлюється початок перебігу строків щодо виконання вимог та запитів НБУ про надання інформації та подання документів, направлених під час дії воєнного стану, відновлення подання яких планувалося з дня припинення чи скасування воєнного стану в Україні. Водночас НБУ може встановити окремим піднаглядним особам інший строк щодо надання інформації та подання документів, ніж встановлений у вимогах та запитах НБУ, шляхом надсилання додаткових листів. Крім того, для небанківських фінансових установ, місцезнаходження яких є населені пункти територіальних громад, включених до переліку територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), що формується в порядку, встановленому КМУ, перебіг строків надання інформації та подання документів вважається зупиненим до моменту деокупації [15].

У той же час спрощення регуляторних підходів, які планувалося запровадити на досить обмежений час, сформувало тривожні тенденції на ринку. Зокрема, за результатами аналізу звітності учасників ринку небанківських фінансових послуг є ознаки порушення деякими компаніями критичних фінансових нормативів та здійснення ризикової діяльності. Збереження цієї тенденції може негативно позначитися на стійкості ринку. Крім того, аналіз звернень громадян свідчить про ознаки порушень прав споживачів з боку окремих надавачів

фінансових послуг, які зловживають можливістю працювати у спрощеному регуляторному середовищі. Зважаючи на зазначені фактори та продовження дії воєнного стану, для забезпечення стійкості та прозорості ринку, а також захисту прав споживачів регулятор актуалізує наглядові підходи (рис. 1).

Також в рамках відновлення роботи було визначено пруденційні нормативи для небанківських надавачів платіжних послуг. Зокрема, для небанківських надавачів платіжних послуг встановлені такі пруденційні нормативи:

1) нормативи капіталу: мінімального розміру власного капіталу (Н1); достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2);

2) нормативи кредитного ризику: максимального розміру кредитного ризику на одну особу (користувача, групу пов'язаних користувачів) (Н3); максимального розміру кредитних ризиків на всіх осіб (користувачів) (Н4);

3) норматив короткострокової ліквідності (Н5) [17].

Небанківські надавачі платіжних послуг (крім малих платіжних установ) зобов'язані дотримуватись у своїй діяльності нормативів капіталу (Н1 та Н2). Надавачі, які на підставі ліцензії на надання фінансових платіжних послуг надаватимуть користувачам на умовах кредиту кошти для виконання платіжних операцій, додатково до нормативів капіталу (Н1 та Н2) зобов'язані дотримуватись нормативів кредитного ризику (Н3 та Н4) та короткострокової ліквідності (Н5). Малі платіжні установи зобов'язані дотримуватись у своїй діяльності нормативу мінімального розміру власного капіталу (Н1). Недотримання небанківським надавачем платіжних послуг установлених пруденційних нормативів є підставою для розгляду НБУ питання щодо застосування заходів впливу [17].

Пруденційні нормативи спрямовані на забезпечення належного рівня безпеки і стабільності надання платіжних послуг користувачам і визначені з метою імплементації Закону України "Про платіжні послуги". Небанківські надавачі платіжних послуг, які отримують ліцензію на надання фінансових платіжних послуг відповідно до Закону України "Про платіжні послуги", будуть зобов'язані дотримуватись у своїй діяльності визначених нормативів.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Загальними висновками статті є: в сучасних реаліях НБФКУ відіграють важливе значення у багатьох сферах економіки, що і підкреслює їх роль. Загалом для економіки нашої держави діяльність НБФКУ на фінансовому ринку сприятиме його насиченню відповідними фінансовими ресурсами, підвищенню темпів економічного зростання країни.

Очевидно, що вітчизняний РНБФП (з усіма його функціонуючими учасниками) потребує дієвих реанімаційних заходів, а отже, чималої державної підтримки як і в процесі дії воєнного стану так і на перспективу післявоєнного відновлення в Україні. Для запобігання виникненню кризових ситуацій у майбутньому необхідно реформувати цей ринок шляхом його розбудови на основі вивчення й імплементації європейського досвіду та оновлення національної законодавчої бази.

Дослідження напрямів реформування державного регулювання ринку небанківських фінансових послуг в Україні вказує на необхідність його якісної перебудови шляхом реформування більшості складових та усунення перешкод, які стримують подальший сталий розвиток. Наразі ефективного функціонування вітчизняного РНБФП можна досягти за рахунок оновлення нормативно-правової бази з урахуванням помилок попередніх періодів і набутого досвіду. Реалізація таких стратегічних орієнтирів дасть можливість оцінити дії, спрямовані на поліпшення функціонування ринку на середньостроковий період, перетворить його на важливий системо-

утворюючий елемент національної фінансової системи та збільшить роль цього ринку в забезпеченні економічного зростання. Цілеспрямований і комплексний підхід до реформування діяльності учасників РНБФП дасть Україні потужний імпульс для розвитку її економіки, а також забезпечить європейський рівень добробуту громадян.

Перспективи подальших досліджень окресленої проблематики вбачаються в розробленні проекту Програми розвитку ринку небанківських фінансових послуг України на середньострокову перспективу, яка має бути стратегічно вивіреною та ґрунтуватися на цілісній, інтегративній моделі системи принципів правової держави й галузевих правових засадах, одним із компонентів котрої повинен стати вектор розвитку вітчизняного ринку небанківських фінансових послуг із відповідними затвердженнями фінансовими індикаторами на період повоєнного відновлення [18].

Ця середньострокова Програма може містити такі елементи: її мету й принципи, поточний стан і відповідні проблемні аспекти, притаманні учасникам РНБФП, етапи та заходи реалізації програми, очікувані результати її здійснення, план заходів щодо виконання програми, фінансове забезпечення її реалізації.

Зокрема, вона має передбачати: (1) зростання ролі ринку небанківських фінансових послуг у процесах перерозподілу фінансових ресурсів, їх акумулювання для розв'язання пріоритетних державних завдань, збільшення інвестиційних можливостей учасників цього ринку; (2) створення цілісної й ефективною системи РНБФП; (3) стійке підвищення його капіталізації й розширення практики залучення інвестицій із використанням інструментів цього ринку; (4) гармонізацію законодавства України, що регулює діяльність НБФУ, з директивами ЄС; (5) забезпечення збалансованості економічних інтересів учасників РНБФП через формування конкурентоспроможного ринкового середовища; (6) розроблення нових, конкурентоспроможних фінансових продуктів і послуг; (7) відновлення довіри споживачів небанківських фінансових послуг тощо.

Література:

1. Бачо Р. Й. Сучасний стан розвитку ринку небанківських фінансових послуг України. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер.: Економіка. 2015. Вип. 1. С. 180—183.
2. Гриневич Ю. М., Мироненко М. Ю. Стан та перспективи розвитку спеціалізованих кредитно-фінансових установ в Україні. Інноваційна економіка. 2016. № 2. С. 17—24.
3. Іваницька О. М., Гуц М. В. Діяльність небанківських кредитно-фінансових установ в Україні. Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Сер.: Економіка, право, політологія, туризм. 2013. Вип. 1. С. 28—32.

Наглядові підходи для забезпечення стійкості та прозорості РНБФП та захисту прав його споживачів

По-перше, відновлюється застосування заходів впливу до небанківських фінансових установ. Зокрема, до страховиків та фінансових компаній-гарантів застосовуватимуться заходи впливу за порушення найкритичніших фінансових нормативів, а для кредитних спілок – за порушення порядку розрахунку кредитного ризику за дні прострочення та вимог щодо обмеження залучення вкладів на депозити.

По-друге, доповнюється перелік ознак, які можуть свідчити про здійснення установою ризикової діяльності з подальшим відкликанням ліцензії. Так, підставою для відкликання ліцензії може стати укладання фінансовою установою нових договорів про надання фінансових послуг із клієнтами за наявності порушення зобов'язань перед клієнтами за діючими договорами (для страхових компаній – додатково за порушення нормативу ризиковості операцій). Ще однією підставою для відкликання ліцензії може стати внесення змін до діючих договорів із надання фінансових послуг, наслідком яких є збільшення зобов'язань перед клієнтами, за наявності порушення зобов'язань перед клієнтами за діючими договорами.

По-третє, скорочуються строки реагування на порушення, які здійснюються небанківськими фінансовими установами. Зокрема, термін надання об'єктом нагляду до НБУ письмового пояснення чи заперечення на акт про правопорушення скорочується з 7 до 3 днів. Термін для надсилання представникам об'єкту нагляду запрошення на засідання Правління НБУ чи комітету НБУ, який розглядає питання щодо застосування заходів впливу (за результатами безвиїзного нагляду та інспекційних перевірок) – із 5 до 2 робочих днів до дати проведення такого засідання. Строк подання парабанком документів, що підтверджують усунення порушення, буде також скорочено з 5 до 2 робочих днів.

По-четверте, відновлюється проведення інспекційних перевірок, а процес їх проведення – актуалізується. Зокрема, перевірки проводитимуться за результатами аналізу звернень фізичних осіб про порушення, що спричинили шкоду їх правам та законним інтересам, а також ненадання учасником ринку небанківських послуг звітності до НБУ, надання недостовірної інформації та виявлення в документах інформації щодо недотримання вимог законодавства, встановлення фактів погіршення фінансового стану учасника ринку небанківських послуг тощо.

По-п'яте, удосконалюються підходи до здійснення ліцензування небанківських фінансових установ. Так, НБУ застосовуватиме нові інструменти для перевірки структур власності парабанків на предмет прозорості. Крім того, дані установи повинні подати документи щодо відповідності фінансового та майнового стану власника істотної участі в небанківській фінансовій установі встановленим НБУ вимогам та привести свою діяльність у відповідність до оновлених ліцензійних вимог у чітко визначені строки.

Рис. 1. Наглядові підходи для забезпечення стійкості та прозорості РНБФП та захисту прав його споживачів

Джерело: побудовано на основі: [16].

4. Клименко О. В. Державне регулювання ринків небанківських фінансових послуг в Україні в умовах євроінтеграції. Вісник НАДУ. Сер. Державне управління. 2020. № 1 (96). С. 39—48.

5. Прокопенко Ж. В. Господарська діяльність небанківських фінансових установ як об'єкт нормативно-правового регулювання: облікові аспекти. Агросвіт. 2017. № 8. С. 60—64.

6. Пшик Б. І. Розвиток ринків небанківських фінансових послуг в Україні: основні проблеми та шляхи їх вирішення. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 16. С. 988—992.

7. Терещенко Г. М., Мусатова Т. А. Посилення пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами. Наукові праці НДФІ. 2016. Вип. 1. С. 95—106.

8. Тесленко Т. І. Характеристика небанківських фінансових установ та побудова бухгалтерського обліку в небанківських фінансових установах. Призовський економічний вісник. 2019. Вип. 2 (13). С. 376—380.

9. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022". URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення 27.08.2022).

10. На час дії воєнного стану доступ до відкритої інформації про учасників ринку небанківських фінансових послуг обмежується / НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/na-chas-diyi-voyennogo-stanu-dostup-do-vidkritoyi-informatsiyi-pro-uchasnikiv-rinku-nebankivskih-finansovih-poslug-obmejuetsya> (дата звернення 27.08.2022).

11. Урегульовано діяльність учасників ринку небанківських послуг на час дії воєнного стану / НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/uregulovano-diyalnist-uchasnikiv-rinku-nebankivskih-poslug-na-chas-diyi-voyennogo-stanu> (дата звернення 27.08.2022).

12. Офіційний сайт Національного банку України: Огляд небанківського фінансового сектору, серпень 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2022-08.pdf?v=4 (дата звернення 27.08.2022).

13. Регуляторне навантаження на кредитні спілки знижується / НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/regulyatorne-navantajennya-na-kreditni-spilki-znijuyetsya?fbclid=IwAR3p3rjffeX9WSlNg18Xr3pHTS7QmBC8WryjEfKBlZPrG3g2SdzGgxlJNkk> (дата звернення 27.08.2022).

14. Резидентам РФ заборонено брати участь в управлінні небанківськими установами / НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rezidentam-rf-zaboroneno-brati-uchast-v-upravlinni-nebankivskimi-ustanovami> (дата звернення 27.08.2022).

15. Надання небанківськими фінансовими установами НБУ інформації та документів щодо ліцензування та реєстрації відновлюється / НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nadannya-nebankivskimi-finansovimi-ustanovami-nbu-informatsiyi-ta-dokumentiv-schodolitsenzuvannya-ta-reyestratsiyi-vidnovlyuyetsya> (дата звернення 27.08.2022).

16. Для забезпечення стійкості ринку та захисту прав споживачів актуалізуються підходи до регуляторних вимог на ринку небанківських фінансових послуг / НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/dlya-zabezpechennya-stiykosti-rinku-ta-zahistu-prav-spojivachiv-aktualizuyutsya-pidhodi-do-regulyatornih-vimog-na-rinku-nebankivskih-finansovih-poslug> (дата звернення 28.08.2022).

17. Про затвердження Положення про встановлення пруденційних нормативів, що є обов'язковими для дотримання небанківськими надавачами платіжних послуг, та визначення методики їх розрахунку: Постанова НБУ від 25 серпня 2022 року №190 / Національний банк України. 2022. 25 серпня. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_25082022_190 (дата звернення 27.08.2022).

18. Клименко К. В., Савостьяненко М. В. Формування системи стратегічного регулювання ринку небанківських фінансових послуг в Україні. *Фінанси України*. 2021. № 4. С. 65—83.

References:

1. Bacho, R. J. (2015), "Present state of non-banking financial services market development in Ukraine", *Scientific Bulletin of Uzhhorod University, Series "Economics"*, vol. 1, pp. 180—183.
2. Hrynevych, Yu. M. and Myronenko, M. Yu. (2016), "Status and prospects of development of specialized credit and financial institutions in Ukraine", *Innovative economy*, vol. 2, pp. 17—24.
3. Ivanytska, O. M. and Huts, M. V. (2013), "The influence of tranches provided by IMF over Ukraine's economy", *Scientific Bulletin of the Institute of International Relations at NAU. Series: economics, law, political science, tourism*, vol. 1, pp. 28—32.
4. Klymenko, O. (2020), "State regulation of non-banking financial services markets in Ukraine in European integration", *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Series Public Administration*, vol. 1 (96), pp. 39—48.

5. Prokopenko, Zh. (2017), "Business activities nbfs as object legal regulation: accounting aspects", *Agrosvit*, vol. 8, pp. 60—64.

6. Pshyk, B. I. (2017), "Development of non-bank financial services markets in Ukraine: main problems and ways to solve them", *Global and National Problems of Economics*, vol. 16, pp. 988—992.

7. Tereshchenko H. and Musatova T. (2016), "The strengthening of prudential supervision of non-bank financial institutions", *RFI Scientific Papers*, vol. 1, pp. 95—106.

8. Teslenko, T. (2019), "Characteristics of non-bank financial institutions and construction of accounting in non-bank financial institutions", *Pryazovskyi economic herald*, vol. 2 (13), pp. 376—380.

9. President of Ukraine (2022), Decree "On the imposition of martial law in Ukraine", Available at: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (Accessed 27 August 2022)

10. The National Bank of Ukraine (2022), "Restricted Access to Public Information on Nonbank Financial Institutions for Duration of Martial Law", Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/na-chas-diyi-voyennogo-stanu-dostup-do-vidkritoyi-informatsiyi-pro-uchasnikiv-rinku-nebankivskih-finansovih-poslug-obmejuetsya> (Accessed 27 August 2022).

11. The National Bank of Ukraine (2022), "NBU Outlines Rules of Operation of Nonbank Services Market Participants Under Martial Law", Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/uregulovano-diyalnist-uchasnikiv-rinku-nebankivskih-poslug-na-chas-diyi-voyennogo-stanu> (Accessed 27 August 2022).

12. The National Bank of Ukraine (2022), "Non-Banking Financial Sector Review, August 2022", Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2022-08.pdf?v=4 (Accessed 27 August 2022).

13. The National Bank of Ukraine (2022), "The regulatory burden on credit unions is decreasing", Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/regulyatorne-navantajennya-na-kreditni-spilki-znijuyetsya?fbclid=IwAR3p3rjffeX9WSlNg18Xr3pHTS7QmBC8WryjEfKBlZPrG3g2SdzGgxlJNkk> (Accessed 27 August 2022).

14. The National Bank of Ukraine (2022), "Residents of Russia Prohibited to Manage Nonbank Institutions", Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rezidentam-rf-zaboroneno-brati-uchast-v-upravlinni-nebankivskimi-ustanovami> (Accessed 27 August 2022).

15. The National Bank of Ukraine (2022), "Provision of information and documents on licensing and registration by non-banking financial institutions to the NBU is resumed", Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nadannya-nebankivskimi-finansovimi-ustanovami-nbu-informatsiyi-ta-dokumentiv-schodolitsenzuvannya-ta-reyestratsiyi-vidnovlyuyetsya> (Accessed 27 August 2022).

16. The National Bank of Ukraine (2022), "To ensure market stability and protect consumer rights, approaches to regulatory requirements in the market of non-banking financial services are being updated", Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/dlya-zabezpechennya-stiykosti-rinku-ta-zahistu-prav-spojivachiv-aktualizuyutsya-pidhodi-do-regulyatornih-vimog-na-rinku-nebankivskih-finansovih-poslug> (Accessed 28 August 2022).

17. The National Bank of Ukraine (2022), Resolution "On the approval of the Regulation on the establishment of prudential standards, which are mandatory for compliance by non-bank payment service providers, and determination of the methodology for their calculation", Available at: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_25082022_190 (Accessed 27 August 2022).

18. Klymenko, K. V. and Savostianenko, M. V. (2021), "Formation of the system of strategic regulation of the market of non-bank financial services in Ukraine", *Finance of Ukraine*, vol. 4, pp. 65—83.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2022 р.